

TEOLOŠKO FUNDIRANJE SOLIDARNOSTI
U HRVATSKOM DRUŠTVU

Stjepan BALOBAN, Zagreb

U drugoj polovici 90-ih godina dvadesetog stoljeća Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu prepoznaje važnost znanstvenoistraživačkih projekata i interdisciplinarnu suradnju, kako u hrvatskom tranzicijskom društvu, tako i u visokom obrazovnom sustavu te posebno znanstvenoistraživačke suradnje unutar sveučilišne zajednice.¹

S jedne strane, suradnja na projektima koje vode profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, a na kojima aktivno surađuju profesori s različitih fakulteta i znanstvenoistraživačkih instituta, pokazuje se veoma korisnim »novumom« i znakovitom interdisciplinarnom suradnjom teologije i drugih, posebice društvenih i humanističkih znanosti. S druge strane, to je ujedno znak važnosti teološke refleksije u razvoju hrvatskoga društva, koje se od početka 90-ih godina dvadesetog stoljeća nalazi u radikalnim promjenama, kako unutar novoosnovane hrvatske države, tako i u odnosu na Europu i svijet, a posebno s obzirom na europske integracije.

Znanstvena suradnja hrvatskih teologa sa znanstvenicima drugih, za teologiju zanimljivih znanosti, otvara hrvatskoj teološkoj misli nove mogućnosti razvoja. Na teološkim znanstvenim i stručnim skupovima češće se može čuti pitanje: Koja je specifičnost hrvatske teologije, ili pitanje: Postoji li uopće hrvatska teologija?²

¹ Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske prepoznaje važnost tih projekata te ih odobrava i financira.

² To je pitanje bilo postavljeno i na XXVIII. znanstvenom simpoziju profesora teologije koji se pod nazivom »Aktualne teme suvremene teologije« od 14. do 15. travnja 2004. godine održao u Zadru i koji je iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine okupio preko 90 profesora teologije i filozofije.

Interdisciplinarna znanstvenoistraživačka suradnja daje mogućnost hrvatskim teolozima, a onda i teologiji, da traže i pronalaze hrvatskim prilikama svojstvene specifičnosti po kojima će hrvatska teološka misao obogaćivati ne samo odnose u hrvatskom društvu i Crkvi, već ponuditi svoj doprinos razvoju teološke misli u Crkvi na početku 21. stoljeća.

Profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu vodili su proteklih godina više u hrvatskoj javnosti zapaženih domaćih i stranih projekata, na temelju kojih su se održavali znanstveni skupovi i pisali znanstveni i stručni članci. Trenutačno profesori Katoličkog bogoslovnog fakulteta vode tri domaća projekta i sudjeluju kao voditelji za Hrvatsku u četiri međunarodna projekta.³

Znanstveni časopis Katoličkoga bogoslovnog fakulteta iz Zagreba *Bogoslovska smotra* objavio je do sada dva tematska broja koji su u cijelosti bili posvećeni rezultatima dvaju empirijskih istraživanja nastalih unutar dva projekta istoga Fakulteta. Prvi broj s temom *Vjera i moral u Hrvatskoj* značajan je po tome što je hrvatskoj teološkoj i civilnoj znanstvenoj javnosti ponudio radove prvog socioreligijskog istraživanja vođenog na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a koje je na neki način otvorilo put interdisciplinarnoj suradnji teologa i drugih znanstvenika u Hrvatskoj i pokazalo da je ta suradnja ne samo moguća, nego višestruko korisna.⁴ Drugi tematski broj *Bogoslovske smotre: Europsko istraživanje vrednota – EVS – 1999. Podaci za Republiku Hrvatsku*, znakovit je po tome što je nastao iz suradnje u međunarodnom projektu u kojem se prvi puta našla Hrvatska.⁵

³ Domaći projekti: *Srednjovjekovna znanstvena baština Hrvata* (0203003), nositelj Franjo Šanjek; *Komparativna europska studija vrednota: Hrvatska i Europa* (0203006), nositelj Josip Baloban; *Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu* (0203007), nositelj Stjepan Baloban. Međunarodni projekti: *Aufbruch. Umreženi istraživački projekt u deset postkomunističkih zemalja* (nositelj: P. M. Zulehner, Sveučilište u Beču), voditelj za Hrvatsku: Pero Aračić; *Svećenici 2000. Europsko istraživanje među svećenicima: život i rad* (nositelj: P. M. Zulehner, Sveučilište u Beču), voditelji za Hrvatsku: Josip Baloban i Pero Aračić; *Crkva–društvo–država. Europski projekt za komparativnu studiju o procesu sekularizacije* (nositelj K. G. Ballestrem, Katoličko sveučilište u Eichstättu), voditelj za Hrvatsku: Alojzije Hobljaj; *Gledanje na život i religiju – međunarodno empirijsko istraživanje o mladima* (nositelj: H. Ziebertz, Sveučilište u Würzburgu), voditeljica za Hrvatsku: Valentina Mandarić, usp. Alojzije Hobljaj (uredio), *Poslijediplomski znanstveni studij u području humanističkih znanosti i teološke znanosti, Akademski godina 2003./2004.*, Katolički bogoslovni Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2003., str. 21-22.

⁴ Prof. ddr. Marijan Valković je kao profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu bio voditelj projekta *Kako Hrvati vjeruju i žive* (203001) ugovorenog s Ministarstvom znanosti i tehnologije Republike Hrvatske 28. svibnja 1997. godine. Usp. Socioreligijsko istraživanje: *Vjera i moral u Hrvatskoj*. Djelomično izvješće, u: *Bogoslovska smotra* LXVIII (1998), br. 4.

⁵ Projekt pod nazivom *Europsko istraživanje vrednota* (203003), ugovoren s Ministarstvom znanosti i tehnologije Republike Hrvatske 19. ožujka 1999. godine, čiji je voditelj bio profesor Katoličkog bogoslovnog fakulteta iz Zagreba, prof. dr. Josip Baloban, ponudio je za hrvatske prilike korisne i rado citirane tekstove u: *Bogoslovska smotra* LXX (2000), br. 2.

Ovaj tematski broj *Bogoslovske smotre* nudi trenutačno veoma aktualnu, a za budućnost važnu temu: *Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu*. Članci su rezultat rada na istoimenom projektu⁶ koji je uz nekoliko sociologa okupio uglavnom teologe različitih teoloških disciplina iz više hrvatskih teoloških učilišta.

Pojam solidarnosti je višeznačan, a njegovo značenje u suvremenom svijetu postaje sve važnijim. Iako se sam pojam solidarnosti (francuski *solidaire*, *solidarité*) pojavio na prijelazu 18. u 19. stoljeće, čini se da će pojavom globalizacije i velikim društveno-gospodarskim promjenama krajem 20. stoljeća, koje su »uzdrmale dotadašnju socijalnu državu«, solidarnost uz supsidijarnost i opće dobro, početkom 21. stoljeća dobivati sve više na značenju. Razvoj hrvatskoga društva nakon demokratskih promjena 1990. godine ukazuje na potrebu šire rasprave o solidarnosti, kako u društvu tako i u Crkvi, kako u teologiji tako i u drugim znanostima. Različiti problemi koji su zahvatili hrvatsko društvo (nametnuti Domovinski rat, nepravilnosti u pretvorbi i privatizaciji vlasništva, porast broja umirovljenika a smanjenje broja zaposlenih, sve izraženiji demografski problemi ...) uzrokovali su pojačano zanimanje teologije i uopće hrvatske Crkve za društvenu problematiku. U tom kontekstu treba tumačiti osnivanje *Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve* Hrvatske biskupske konferencije⁷ i osnivanje *Katedre socijalnog nauka Crkve* na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu kao prve takve Katedre u Hrvatskoj.⁸

Hrvatski Caritas je posljednjih godina proveo više značajnih akcija koje su bile konkretni znakovi solidarnosti s različitim slojevima hrvatskoga društva. Posebno pozitivno je od hrvatske javnosti prihvaćen *Projekt praćenja siromaštva u Hrvatskoj* s provedenim empirijskim istraživanjem koji su zajedno proveli Hrvatski Caritas i Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve.⁹

⁶ Projekt Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu (voditelj Stjepan Baloban) *Teološko fundiranje solidarnosti* (0203007) odobrilo je početkom prosinca 2002. godine Ministarstvo znanosti i tehnologije RH.

⁷ Od početka svoga javnog djelovanja (studeni 1997. godine) *Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve* HBK je preko svojih djelatnika, posebno mr. Gordana Črpića, sudjelovao u empirijskim istraživanjima koje je provodio Katolički bogoslovni fakultet iz Zagreba.

⁸ Kao prva u Hrvatskoj, na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu je 31. ožujka 2000. godine osnovana *Katedra socijalnog nauka Crkve*.

⁹ Taj Projekt započeo je u rujnu 2002. godine, a empirijsko istraživanje provedeno je od 18. ožujka do 1. travnja 2004. godine. Specifičnost ovog Projekta jest u spajanju i kombiniranju osnovnih odrednica socijalnog nauka Crkve s osnovnim socioekonomskim pokazateljima, ali i s područjima vrijednosti, religioznosti i političkih opcija. Po tome je *Projekt o praćenju siromaštva u Hrvatskoj* gotovo jedinstven u svijetu. U ovom projektu su prvi put testirane neke smjernice ili načela socijalnog nauka Crkve, kao što su solidarnost, supsidijarnost i opće dobro. Rezultati dobiveni u ovom empirijskom istraživanju poslužiti će nam u daljnjem proučavanju i testiranju solidarnosti u hrvatskom društvu.

Solidarnost je koncept o kojemu se u suvremenom svijetu veoma mnogo raspravlja na znanstvenoj, političkoj, ali i na konkretnoj egzistencijalnoj razini. Solidarnost bi uz supsidijarnost trebala biti jedan od osnovnih postulata europskih integracija.

U takvom kontekstu događanja u Europi i u Hrvatskoj opravdano je znanstveno se pozabaviti teološkim fundiranjem solidarnosti u hrvatskom društvu. Pojam *solidarnost* pripada temeljnim načelima socijalnog nauka Crkve, a razvoj samog pojma u zapadnoj kulturi usko je vezan uz kršćanski utjecaj na razvoj te kulture i civilizacije.

Autori članka u ovom tematskom broju *Bogoslovske smotre* članovi su projekta *Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu*.¹⁰ Nakon uvodnog članka koji temeljito obrađuje *Porijeklo i sadržaj pojma solidarnost* (Špiro Marasović), slijede radovi koji iz različitih teoloških disciplina teoretski obrađuju pojam solidarnosti: *Oblici solidarnosti u ranom kršćanstvu* (Ivan Dugandžić), *Solidarnost iz perspektive kršćanske duhovnosti: od otačkog doba do našega vremena* (Nikola Vukoja), *Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za »solidarnim« dimenzijama teologije stvaranja i spasenja* (Tonči Matulić) i *Izazov pojma solidarnosti za sistematsko-teološko promišljanje* (Željko Tanjić). Budući da se veoma rijetko na takav način tematizira problematika solidarnosti, smatramo da su ovi tekstovi vrijedan doprinos teološkom promišljanju solidarnosti. Slijede tekstovi koji na specifičan način dotiču problematiku solidarnosti: *Nacrt za istraživanje solidarnosti u Hrvatskoj* (Gordan Črpić – Melanija Strika), *Neke oznake solidarnosti u katoličkoj socijalnoj misli u Hrvatskoj od 1900. do 1945.* (Stjepan Baloban – Vladimir Dugalić) i *Solidarnost iz Caritasove perspektive* (Vice John Batarelo).

Zahvaljujemo uredništvu i glavnom i odgovornom uredniku, prof. dr. sc. Tomislavu Zdenku Tenšek, što smo mogli naše radove objaviti u *Bogoslovskoj smotri*.

Smatramo da ovim člancima, kao i cijelim tematskim brojem *Bogoslovske smotre*, dajemo doprinos raspravi o solidarnosti u hrvatskom društvu. Želja nam je da radovi pobude zanimanje, plodne i konstruktivne rasprave, kako unutar hrvatske teologije, tako i šire u interdisciplinarnoj suradnji s drugim znanostima koje se zanimaju za sve aktualniji pojam i sadržaje solidarnosti.

¹⁰ Nakon prvog teoretskog dijela u projektu *Teološko fundiranje solidarnosti u hrvatskom društvu* slijedi drugi, konkretniji dio, u kojem će se na osnovu provedenih empirijskih istraživanja, a posebno *Projekta o praćenju siromaštva u Hrvatskoj* (Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Hrvatski Caritas) tražiti neki modeli solidarnosti u hrvatskom društvu i u Crkvi i to na dvije razine: individualnoj i strukturalnoj.